

навколишнє середовище і спонукає учня до самостійного пошуку нових джерел інформації. Закладаються основи теоретичного мислення, здібності до планування своїх дій, до аналізу суттєвих властивостей предмета, до рефлексії способів навчальної діяльності. Формуються здатність до діалогічної форми взаємодії, співчуття, поваги до іншої точки зору, адекватна самооцінка. Загальними психологічними новоутвореннями є бажання й вміння вчитися, становлення системи цінностей особистості, головними з яких є цінності пізнання і співробітництва. У системі розвивального навчання в учнів початкової школи формуються такі емоційні особливості, які є більш позитивними у порівнянні з емоційними особливостями учнів традиційного навчання.

Харківський центр також зробив свій внесок і у консолідацію зусиль науковців та вчителів, що займаються проблемами розвивального навчання, виступивши одним з ініціаторів та засновників Міжнародної асоціації «Розвивальне навчання» [2, с. 15].

Склалася сприятливі умови для проведення подальших психолого-педагогічних досліджень розвитку особистості в системі розвивального навчання на різних вікових етапах у нових школах-лабораторіях, що цілісно реалізують систему розвивального навчання. У Харкові провідна роль в організації цих досліджень належала факультету психології університету імені В.Н. Каразіна.

На цьому етапі були вирішені два найважливіші завдання. По-перше, здійснено експериментальне дослідження і побудована теорія педагогічної діяльності в системі розвивального освіти. Було показано, що реалізація системи визначається здатністю особистості педагога до самозміни і творчості. Розроблено метод підготовки педагогів з розвивального навчання, що вводить їх в процесі освоєння системи в ситуацію саморозвитку. По-друге, в загальному вигляді завершені дослідження розвитку особистості в підлітковому віці в системі розвивального навчання. Були підтверджені і конкретизовані основні положення, пов'язані з новою періодизацією вікового розвитку, отримані в генетико-моделюючому експерименті [4, с. 39].

Дослідниками (Е. Александрова, О. Божко, О. Дусавицький, Г. Захарова, П. Жедек, О. Іванова, О. Кондратюк, С. Крамських, В. Репкін, І. Толмачова, З. Шилкунова та ін.) у цей період (друга половина 70-х – 90-ті роки ХХ століття) було розроблено: принципи успішної організації розвивального навчання молодших школярів; вдосконалено типи уроків, які сприяли реалізації ідей розвивального навчання відповідно до навчальних дій; науково

обґрунтовано основні умови реалізації розвивального навчання; проведено дослідження рівня сформованості навчальної діяльності учнів у початковій школі; створено авторські центри, де проходили перепідготовку вчителі початкових класів, методисти, керівники систем освіти; здійснено експериментальні дослідження розвитку особистості дитини від молодшого до старшого шкільного віку в умовах формування навчальної діяльності в початковій школі; експериментально обґрунтовано теорію навчальної діяльності; здійснено впровадження системи розвивального навчання у практику масової школи; розроблено оригінальні способи перепідготовки вчителів і методистів, здатних використовувати систему розвивального навчання; створено незалежний науково-методичний центр «Розвивальне навчання», який став найавторитетнішим науково-методичним центром розвивального навчання; розроблено навчально-методичні матеріали, необхідні для реалізації системи розвивального навчання; засновано Міжнародну асоціацію «Розвивальне навчання»; організовано тісну і плідну співпрацю Харківського національного університету та інститутів психології і педагогіки АПН України; відкрито Науково-практичний центр психології і методики розвивального навчання та Українську Асоціацію «Розвивальне навчання».

Висновки і перспективна тематика подальших наукових пошуків. Система розвивального навчання є важливим досягненням вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики та відіграє значну роль у реформуванні освіти України, як провідний генератор ідей і наукових розробок у галузі навчальної діяльності школяра, пошуку продуктивних шляхів формування у молодшого школяра свідомого ставлення до навчання. Але, на жаль, не всі школи та вчителі використовують педагогічно цінні ідеї видатних педагогів. До тематики подальших наукових пошуків у цьому напрямі можна віднести проблему організації розвивального навчання школярів у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах м. Харкова і області.

Список використаних джерел:

1. Репкін В. В. На пути к системе развивающего обучения / В. В. Репкин // Вестник обучения. – 1997. – № 4. – С. 5–11.
2. Репкин В. Из истории исследования проблем развивающего обучения в Харькове / В. В. Репкин // Вестник обучения. – 1998. – № 4. – С. 12–19.
3. Дусавицкий А. К. Развитие личности в учебной деятельности / А. К. Дусавицкий. – М.: Дом педагогики, 1966. – 236 с.
4. Дусавицкий А. К. В. В. Репкин (опыт биографического исследования) / А. К. Дусавицкий // Вестник. – 2002. – № 10. – С. 37–43.

УДК 378.14

А. Г. Ключко

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто особливості мовленнєво-комунікативної культури і виховання. Розглянуто сутність і зміст мовної освіти. Визначено основну мету і зміст мовленнєво-комунікативної культури. Проаналізовано вплив мовленнєво-комунікативної культури на формування особистості.

Ключові слова: мовленнєво-комунікативна культура, мовна освіта, виховання, майбутній вихователь, дошкільники.

The article deals with the peculiarities of speech and communication culture and education. The essence and meaning of language education. Definitely the main purpose and content of speech and communication culture. The influence of speech and communication culture in identity formation.

Keywords: speech-communication culture, language education, future teacher, preschooler.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства мовленнєво-комунікативна культура майбутнього вихователя пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, опануванням лексичними, стильовими тонкощами, умінням послуговатися її багатством у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства. Сьогодні ринок праці висуває нові вимоги до вихователя,

вбачаючи в ньому не лише фахівця, а й людину, яка усвідомила, що висока професійна мовленнєва культура є запорукою успіху і конкурентоспроможності [8]. Володіння навичками спілкування, уміння налагоджувати контакт, толерантність, доброзичливість, працездатність є невід'ємною часткою цілої низки факторів, наявність яких впливає на успішне вирішення педагогічних завдань. Це передбачає не лише професійно-мовленнєве навчання, а й

велику роботу з професійно-мовленнєвого виховання. Отже, проблема особливостей мовленнєво-комунікативної культури і виховання є актуальною

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мовленнєво-комунікативної культури особистості є дуже актуальною в наш час. Дослідженням цієї проблеми займаються багато вчених: Ю. Бельчиков, Є. Боринштейн, Н. Буланкіна, Т. Коць, Л. Луньова, Л. Масенко, Л. Мацько, В. Пасинок, Т. Потоцька, М. Сердюк, Л. Ставицька та ін.

Проблемі формування органічної мовної особистості присвячені праці Л. Кравець, Л. Мацько, Л. Паламар, Л. Струганець, Я. Чорненького. Науковці підкреслюють важливу роль мовної освіти у формуванні професійної мовленнєво-комунікативної культури.

Дослідження відомих педагогів та психологів К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, П. Каптерєва, П. Блонського, Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, О. Никифорової, Л. Жабичької, Р. Бамбергера, Л. Беленької та інших мають великий вплив на розвиток мовленнєвої культури сучасної молоді.

У різний час питанню вивчення культури мови приділяли увагу відомі вчені М. Шанський, Л. Булаховський, В. Виноградов, І. Білодід, Л. Пустовіт, Т. Бугайко, Є. Пасічник, Н. Волошина, В. Русанівський, С. Ярмоленко, Л. Мацько, М. Плющ, В. Пахаренко, Т. Крайнікова, Г. Токмань, Н. Пасік, В. Калашник, О. Білецький та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розглянути сутність і зміст мовної освіти; проаналізувати вплив мовленнєво-комунікативної культури на формування особистості.

Формулювання цілей статті. Розглянути особливості мовленнєво-комунікативної культури і виховання; визначити основну мету і зміст мовленнєво-комунікативної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування мовленнєво-комунікативної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України.

Основною метою мовної освіти є формування мовленнєво-комунікативної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних мовних знань, логічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на гуманістичному ставленні до людини як універсальної, унікальної цінності. Мовна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти.

Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Визначаючи сутність мовної освіти, можна вирізнити, по-перше, особливості цього процесу [4]:

1. ступінчастий характер:
 - а) формування комунікативних уявлень;
 - б) розвиток мовної свідомості і почуттів;
 - в) формування переконання в необхідності правильної мовленнєво-комунікативної діяльності;
 - г) вироблення навичок і звичок поведінки у суспільстві;
 - д) подолання споживацького ставлення до оточуючих людей;
 2. тривалість;
 3. складність;
 4. стрибкоподібність;
 5. активність;
- по-друге – величезне значення психологічного аспекту, що містить:
1. розвиток мовної свідомості;

2. формування комунікативних потреб, мотивів й установок особистості;

3. вироблення моральних, естетичних почуттів, навичок і звичок;

4. виховання сталого волі;

5. формування значущих цілей мовної поведінки.

Зміст мовної освіти містить соціальний досвід взаємодії людства із оточуючими [7]. Національний характер змісту мовної освіти та виховання відображає один з напрямків міжнародної стратегії дій в галузі освіти з проблем людських стосунків і виражається у широкому й активному використанні здобутків етнопедагогіки, народних традицій, елементів календарної обрядовості, фольклору з метою виховання у дітей шанобливого ставлення до людей, які їх оточують.

Мовленнєво-комунікативна культура спрямована на обмін інформацією та подолання протиріч, що виникають між людьми у наслідок непорозуміння, поєднання раціонального і емоційного у взаємовідносинах людей, що ґрунтується на принципах добра краси, розуму, свідомості й патріотизму. Зміст її відображає соціальний досвід взаємодії людства з довкіллям, орієнтований на загальнолюдські цінності, ідеї гуманізму, демократії, вдосконалення самої людини [1].

Мета мовленнєво-комунікативної культури досягається поетапно шляхом вирішення освітніх, виховних і розвивальних завдань:

- виховання свідомого ставлення до рідної мови, усвідомлення її важливості, актуальності і універсальності;
- відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з іншими народами, виховання любові до рідної землі;
- формування усвідомлення ідеї розвитку, яка базується на розумінні єдності всього живого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;
- формування розуміння необхідності узгодження стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до інших людей;
- розвиток особистої відповідальності, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей;
- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем суспільства, оволодіння нормами грамотної поведінки;
- виховання глибокої поваги до думки інших людей;
- залучення підрастаючого покоління до активної культурної діяльності на основі здобутих знань і ціннісних орієнтацій [2].

Зміст мовленнєво-комунікативної культури має бути спрямований на формування особистості з гуманістичною світоглядною установкою на дотримання норм грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо поведінки в суспільстві і передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, мовленнєво-комунікативні, наукові, правові, морально-етичні, та культурні аспекти мовної освіти.

Оскільки головною метою мовної освіти є формування мовленнєво-комунікативної культури особистості, то розглянемо, що ж таке «мовленнєво-комунікативна культура». Нині вона посідає одне з вагомих місць серед різноманітних форм культури.

Мовленнєво-комунікативна культура – це культура мислення, дотримання усталених норм мови й побудови фраз. Людина, що прагне оволодіти культурою мовлення, не повинна вживати жаргонних виразів, вульгарних, грубих слів; вона піклується про збагачення свого лексику, звільняється від слів-паразитів, стежить за інформацією та правильним наголосом. Культура мовлення виховується школою, а також через літературу, засоби масової інформації, користування словниками, енциклопедіями. Вона є важливим чинником успішної професійної

діяльності, надає впевненості в собі, у своїй здатності переконувати людей. [3]

Інакше кажучи, мовленнєво-комунікативна культура спрямована на організацію та трансформацію світогляду відповідно до суспільних потреб. Вона повертає нас до вихідного, первісного поняття культури загалом, яке означає мистецтво пізнання, а також реалізації людського життя на певній ціннісній основі. Мовленнєво-комунікативна культура звернена до двох світів – довкілля і внутрішнього світу людини. Своїми цілями вона спрямована на створення бажаного устрою в суспільстві і на виховання високих гуманістичних цінностей та орієнтирів у людському житті.

Мовленнєво-комунікативна культура спрямована на подолання власної обмеженості людини як природної істоти щодо її пристосування у світі в умовах постійної конкуренції з боку оточуючих. Людина, позбавлена звичних засобів спілкування, має сумнівні шанси нормального існування в суспільстві. І навпаки, маючи їх, вона, по суті, виводить себе за межі конкуренції, оскільки володіє адаптативними набутками, що дозволяють швидше пристосовуватися у суспільстві. Тому мовленнєво-комунікативна культура не є чимось несуттєвим і вторинним для існування людини: вона становить саму його функціональну основу, роблячи можливим доцільне й ефективне використання набутих знань, умінь і навичок [5].

Носієм мовленнєво-комунікативної культури є людина. Ставлення до всього людства, певних етносів чи окремої людини є своєрідним і визначається реальним місцем конкретного суб'єкта у світі, його можливостями та потребами.

Мовленнєво-комунікативна культура є засобом самоорганізації сутнісних сил людини в умовах конкретного суспільства. Водночас, впорядковуючи власний світ, світ людського буття, людина виступає регулятивом, організуючим чинником природного світу.

Мовленнєво-комунікативна культура є явищем історичним, плинним і змінним у вирі життя, але вона мусить бути, оскільки втрата її чи деградація лімітує цивілізаційний рух людських спільнот [9].

Мовленнєво-комунікативна культура формується у дошкільному віці, коли діти ознайомлюються з особливостями оточуючого суспільства. Враховуючи надзвичайну емоційну чутливість малюків, перевага надається емоційно-естетичному сприйняттю, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістично-спрямованих почуттів у ставленні до природи. Саме тому для майбутніх вихователів так важливо на високому рівні володіти мовленнєво-комунікативною культурою.

У процесі формування усвідомленого дійсного уявлення дітей про суспільство провідна роль належить до-

рослим – батькам, вихователям, які виступають не лише як носії знань, а й як зразок для наслідування способів, дій, прийомів, функцій [6]. Тому першочергове завдання майбутнього вихователя – організувати діяльність дітей так, щоб шляхом самостійних відкриттів, вирішенням проблемних завдань вони одночасно оволодівали не лише новими знаннями, а й уміннями, навичками їх застосування. Види діяльності дітей, які забезпечують повноцінне засвоєння мовних знань та їх застосування, досить різноманітні: гра, трудова, пізнавальна та творча діяльність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, формування мовленнєво-комунікативної культури необхідно розпочинати ще у дошкільному віці. Ось чому на перший план виходить така галузь педагогіки, як мовне виховання взагалі та дошкільників зокрема.

Мовленнєво-комунікативна культура та мовне виховання – це цілеспрямоване формування у людей різного віку логічного мислення, гуманістичних, моральних, правових поглядів на оточуючих і своє місце в суспільстві. Мета мовленнєво-комунікативної культури – формування особистості, здатної вільно орієнтуватися в суспільстві.

Перед майбутніми вихователями стоїть завдання – виховати підростаюче покоління у традиції гармонійного співіснування у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бельчиков Ю. А. Язык - это путь цивилизации и культуры // Русский язык в школе. – 1996. – № 6. – С. 91 – 97.
2. Боринштейн С. Соціокультурні особливості мовної особистості [електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6 &n =31 &c=486>
3. Кош Т. А. Культура мови сучасника // Колега. – 2002. – № 1. – С. 18 – 21.
4. Пасинок В. Г. Мовна підготовка студентів як загальнопедагогічна проблема : монографія / Пасинок В. Г. – Харків : Лівий берег, 1999.
5. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : Навч. Посіб / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
6. Культура фахового мовлення : Навчальний посібник [за ред. Н. Д.Бабич]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – 496 с.
7. Чорненський Я. Я. Українська мова (за професійним спрямуванням). Ділова українська мова / Теорія. Практика. Самостійна робота: навч. посіб / Я. Я. Чорненський. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
8. Харківська А. А. Сучасні вимоги до педагога / А. А. Харківська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Преподаватель как субъект и объект образовательного процесса. Век XXI» (1 февраля 2012 г.). Часть II. – Харьков, изд. НУА, 2012. – С. 180–189.
9. Основні ознаки культури мови і мовлення вчителя [електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://studentam.net.ua/content/view/3462/97/>

УДК 37.0

Г.В. Коваль

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглядається історія становлення та розвитку системи патріотичного виховання в Україні, яка нараховує не одне сторіччя і має давні традиції. Акцентується увага на специфіці патріотичного виховання в різні періоди державотворення в Україні. Боротьба за незалежність дозволила розкритися патріотичному потенціалу українського народу. Автор особливу увагу приділяє становленню та формуванню процесу патріотичного виховання молоді в Україні.

Ключові слова: патріотичне виховання, українська держава, процес, система, виховання молоді, народ, громада, незалежність, демократія.

The history of formation of the system of patriotic education in Ukraine.

In the article it is considered the history of formation and development of the system of patriotic education in Ukraine, which has more than one century of history and has ancient traditions. Struggle for independence made it possible to develop patriotic potential of the Ukrainian people.

Key words: patriotic education, Ukrainian state, process, system, education of young people, people, society, independence, democracy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка про-

никає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Здобувши незалеж-